

O DVOCH POHĽADOCH NA NARATÍVNU EXPLANÁCIU

EUGEN ZELEŇÁK, Katedra filozofie FF KU, Ružomberok

ZELEŇÁK, E.: On Two Approaches to Narrative Explanations
FILOZOFIA 65, 2010, No 8, p. 762

The paper deals with one of the central topics of the philosophy of history – the narrative. Two different views of narrative and consequently of narrative explanation are distinguished. According to the first position (defended, for instance, by Hayden White), reality itself does not have a narrative structure, but since we are familiar with the narrative form, we can explain events if we present them as a story of a particular kind. According to the second position (maintained, for instance, by David Carr), in order to explain, we need to capture real connections (narrative or other) between events. That is, our narratives should depict structures already present in reality. The paper outlines these two general views and points out to the fact that they are based on different ontological presuppositions and different views of the nature of the explanatory power of narrative.

Keywords: Narrative – Narrative explanation – Narrative connections – Explanatory power – H. White

Úvod. Prinajmenšom od polovice 20. storočia je jednou z kľúčových tém filozofie histórie problematika historického vysvetlenia. Hlavne v reakcii na vedecký model vysvetlenia, ktorý priblížili Carl Gustav Hempel a Karl Popper, sa medzi historikmi aj filozofmi rozprúdila intenzívna diskusia o vhodnosti vedeckého typu vysvetlenia pre históriu. V klasickej Hempelovej práci *Funkcia všeobecných zákonov v histórii* (1942) totiž zaznieva myšlienka, že v histórii, ako aj v iných disciplínach sa vysvetľuje vedeckým spôsobom. Stručne povedané, historická udalosť sa vysvetlí vtedy, keď sa uvedie všeobecný zákon (prípadne zákony), pod ktorý udalosť spadá, ďalej počiatočné podmienky, ktoré ju predchádzali a viedli k nej; a tvrdenie o jej výskyte sa logicky odvodí zo zákonov a z tvrdení o počiatočných podmienkach [9]. Na označenie tohto spôsobu vysvetlenia sa ujal termín „model pokrývajúceho zákona“ (covering-law model). Niektorí autori takýto rigorózný návrh privítali, iní však odmietli tak samotný model, ako aj snahu „nanútiť“ histórii isté vedecké štandardy. Kritika obsahovala napríklad námietku, že historici nemajú potrebné zákony [6] a že historici sa usilujú vysvetľovať úplne inak ako prírodovedci. Populárny bol hlavne názor, že historici nepredkladajú deduktívne či induktívne argumenty, ktorých záverom by bolo tvrdenie o vysvetľovanom jave, ale im ide o to, aby sa vysvetľovaný jav stal zrozumiteľným [7].

Hlavne od 60-tych rokov 20. storočia sa do popredia záujmu viacerých filozofov histórie začala dostávať téma historickej narácie. Autori ako W. Gallie, L. O. Mink, H. White sa pozerali na históriu predovšetkým ako na disciplínu, ktorá produkuje rozprávania. Títo a ďalší autori sa sústredili najmä na historickú naráciu ako na text, ktorý možno po-

rovnať s krásnou literatúrou a takisto ho možno analyzovať z hľadiska, ktoré je bližšie literárnej vede. Konkrétne, pri rozbere historických prác sa možno venovať napríklad použitým rečníckym figúram, úlohe autora v diele či štruktúram organizujúcim predstavané udalosti.

Témy historického vysvetlenia a narácie sa stretli v problematike naratívnej explanácie. Viacerí autori, ktorí boli na jednej strane nespokojní so snahou „zvedečtiť“ históriu, no na druhej strane neodmietali možnosť historického vysvetlenia ako takého, sa snažili nájsť iný spôsob uchopenia tejto témy. Niektorí z nich sa preto pustili do úvah o charaktere narácie a o jej explanačnej sile. V prvej časti stručne opíšem dve chápania narácie. V ďalších dvoch častiach predstavím dve rámcové koncepcie naratívnej explanácie a rozoberiem ich hlavné črty. Cieľom práce je poukázať na dve vzorové stanoviská, ktoré autori v súčasnej diskusii o naratívnej explanácii zastávajú. Pokúsim sa podčiarknuť niektoré kľúčové rozdiely medzi týmito pohľadmi na naratívne vysvetlenie.

1. O narácii. Problematike historickej narácie sa okrajovo alebo systematicky venovalo množstvo autorov. Dokonca ani filozofi, ktorí sympatizovali s určitou verziou Hempelovho modelu pokrývajúceho zákona, nemohli prehliadnuť skutočnosť, že historici často predkladajú svoje práce vo forme rozprávania. Morton White napríklad hovorí, že historická narácia na rozdiel od kroniky obsahuje aj (ale nie výlučne) singulárne kauzálne tvrdenia, spravidla má ústrednú tému a podobá sa románu, no nie je fikciou ([18], kapitola 6). Arthur Danto zasa upozorňuje na špecifické naratívne vety, ktoré možno využiť na opis udalostí. Ide o vety, ktoré odkazujú na dve samostatné minulé udalosti, avšak opisujú len prvú z nich. Jeho príkladom je veta „Tridsaťročná vojna začala v roku 1618“. Táto veta opisuje začiatok vojny, ale implicitne odkazuje aj na jej koniec (v roku 1618 sa nemohlo vedieť, že táto vojna bude trvať tridsať rokov; [5]). Z ďalších autorov poukázali na zaujímavé aspekty narácie napríklad W. Gallie (historické rozprávanie musí byť *sledovateľné*) a L. O. Mink (narácia umožňuje akési *celostné* uchopenie predstavovaných udalostí).¹ Spomedzi množstva pohľadov na naráciu sa v tejto časti zameriam na dva z nich. Na pozadí názorov Haydena Whita a Noëla Carrolla sa pokúsim predstaviť dva odlišné prístupy k narácii.

Priblížme si najskôr jednu z možných interpretácií Whitovho pohľadu na historickú naráciu. V úvode *Metahistórie* White rozlišuje nasledovné úrovne konceptualizácie historickej práce: kronika, príbeh, modus naratívnej štrukturácie (emplotment), modus argumentu a modus ideologickej implikácie ([15], 5). Zatiaľ čo kroniky sú v istom zmysle „otvorené“ – nemajú začiatok ani koniec, iba miesto, kde sa ich opis „spustil“ a kde sa prerušil –, príbehy už majú začiatok, jadro a koniec. Usporiadaním udalostí do príbehu tak získame nielen chronologický prehľad, ale aj predstavu o tom, ako a prečo sa udalosti udiali. Avšak podľa Whita až posledné tri stratégie konceptualizácie zabezpečia zodpovedanie otázok typu: „Aký to má celý zmysel?“, „Čo to všetko znamená?“ ([15], 7) Zdá sa, že podľa neho historik predloží plnohodnotnú historickú naráciu až potom, čo pri jej kon-

¹ Viac o názoroch Gallieho, Danta a Minka pozri in: [13].

štrukcii aplikuje aj zvyšné tri stratégie.²

White je presvedčený, že historická narácia spája faktuálne prvky s prvkami fikcie. Samozrejme, White uznáva, že historické diela opisujú skutočné udalosti,³ ale spôsob, akým sa o nich rozpráva je „príspevkom“ historika, a nie reality. Inými slovami, pramene, dáta, z ktorých historik čerpá, obsahujú informácie o udalostiach, ale nie o tom, cez aký typ príbehu máme udalosti prerozprávať. Naratívnu podobu totiž historickému textu vtlačá až historik, a to podľa toho, ako si v rámci tzv. aktu predzobrazenia predstaví skúmané udalosti. Podľa Whita je na hlbinej úrovni podoba historického diela určená v závislosti od toho, cez akú rečnícku figúru (metafora, metonymia, synekdocha, irónia) si historik predzobrazí skúmanú oblasť. Táto „optika“ teda ovplyvní výslednú naratívnu podobu historikovej práce. Nie dáta, nie pramene, ale historik má vplyv na to, či udalosti dostanú v diele formu romancy, komédie, tragédie alebo satiry. Skrátka, podľa Whita výsledná naratívna podoba diela nie je odvodená z reality či prameňov, ale mu ju dodáva historik.

N. Carroll

Zaujímavý pohľad na naráciu ponúka aj Noël Carroll. Podľa neho romány alebo historické diela nazývame naráciami, „preto, že obsahujú veľké množstvo naratívnych spojení, alebo preto, že naratívne spojenia, ktoré obsahujú, zohrávajú špeciálnu úlohu, alebo tu ide o kombináciu oboch záležitostí“ ([3], 118). Carroll sa preto ďalej venuje rozboru pojmu naratívneho spojenia (narrative connection). Po detailnej diskusii prichádza s jeho nasledovným vymedzením: O naratívne spojenie ide vtedy, keď sa v texte (1) hovorí aspoň o dvoch udalostiach či stavoch vecí; (2) a to progresívnym spôsobom; (3) text sa týka jednotnej témy; (4) pričom rozoberané udalosti sú časovo usporiadané; (5) a predchádzajúce udalosti sú kauzálne nevyhnutné pre výskyt neskorších udalostí ([3], 126).⁴

Rozoberme si Carrollove črty naratívneho spojenia, a teda aj celkovo naratívneho diskurzu. Predovšetkým, narácia sa musí venovať viacerým udalostiam. Musí tu ísť o prepojenie aspoň dvoch udalostí, ktoré majú navyše

² Na tomto mieste zjednoduším Whitovu koncepciu a odhliadnem od posledných dvoch stratégií – príklad naratívnej štruktúracie bude zastupovať všetky stratégie. Záujemca o podrobnosti môže siahnuť po prácach Whita ([15]; [16]) alebo po výkladoch ([12]; [13]).

³ „Na rozdiel od literárnych fikcií, akou je napríklad román, historické práce pozostávajú z udalostí, ktoré existujú mimo vedomia spisovateľa“ ([15], 6, poznámka 5).

⁴ „... a narrative connection obtains when (1) the discourse represents at least two events and/or states of affairs (2) in a globally forward-looking manner (3) concerning the career of at least one unified subject (4) where the temporal relations between the events and/or states of affairs are perspicuously ordered, and (5) where the earlier events in the sequence are at least causally necessary conditions for the causation of later events and/or states of affairs (or are contributions thereto)” ([3], 126).

jasné „nasmerovanie vpred“ a zreteľné časové usporiadanie. Dôležitou črtou narácie je aj to, že sa venuje jednému námetu či jednej téme. Text „28. júla 1914 Rakúsko-Uhorsko vypovedalo vojnu Srbsku. V roku 1848 sa stal panovníkom Rakúska František Jozef I. 28. júna 1914 Gavrilo Princip vystrelil na Františka Ferdinanda“ očividne nemá naratívnu podobu. Dôvodov je viacero. Text nemá jednu spoločnú tému, ale venuje sa aj nesúvisiacim udalostiam, ktoré navyše nie sú zreteľne časovo usporiadané. Čo sa stane, ak sa splní požiadavka jednej témy a chronologického podania? „28. júna 1914 Gavrilo Princip vystrelil na Františka Ferdinanda. 28. júla 1914 vypukla prvá svetová vojna.“ Napriek tomu, že v tomto prípade sa spomínajú dve časovo zreteľne usporiadané udalosti so spoločnou témou, podľa Carrolla by ešte ani v tomto prípade nešlo o naráciu. Problém je v tom, že časové usporiadanie nezabezpečuje dostatočne „pevné“ spojenie medzi udalosťami opísanými v texte. Práve preto potrebujeme naratívne spojenie, ktoré sa zabezpečí až vtedy, keď ho založíme na nejakom „silnejšom“ vzťahu medzi udalosťami. Carroll sa domnieva, že riešením je odvolať sa na príčinnosť. „V narácii sú obvykle kauzálne vzťahy tmelom zjednocujúcim námet príbehu“ ([3], 127). Naráciu (či minimálne náznak narácie, ktorý je možný získať z niekoľkých viet) dostaneme až vtedy, keď udalosti kauzálne prepojíme napríklad nasledovným spôsobom: „28. júna 1914 Gavrilo Princip vystrelil na Františka Ferdinanda, ktorý atentátu podľahol. Aj v reakcii na túto udalosť Rakúsko-Uhorsko zaslať ultimátum Srbsku a o mesiac neskôr vypukla prvá svetová vojna.“

Carrollov návrh má viacero zaujímavých, ale aj diskutabilných stránok.⁵ Pre potreby tohto článku je však podstatné hlavne to, že narácia sa tu analyzuje pomocou naratívneho spojenia a ďalej pomocou príčinnosti. Za predpokladu, že kauzálne vzťahy sú črtou samotnej reality, a nie diskurzu – čo je dosť bežne prijímaný názor –, možno povedať, že Carroll chce naráciu založiť na mapovaní reálne existujúcich vzťahov medzi opísanými udalosťami. (Odhlíadam od komplikácií, ktoré takýto pohľad prináša v prípade naratívneho diskurzu o fiktívnych udalostiach.) Takýto prístup k narácii sa odvoláva na príčinnosť ako na vzťah, ktorý patrí k štruktúre samotnej reality. Práve zachytenie tejto objektívnej štruktúry dáva podobu aj samotnej narácii. Podľa tohto stanoviska naratívny diskurz nemôže usporiadať udalosti ľubovoľným spôsobom, ale musí sledovať nejakú dôležitú stránku reality. Keby sme predpokladali existenciu nejakých iných dôležitých vzťahov (intencionálnych, funkcionálnych a pod.), možno by sa od narácie nemuselo vyžadovať iba odvolanie sa na kauzálne vzťahy, ale čosi všeobecnejšie, totiž aby udalosti spomenuté v texte boli prepojené nejakými (dostatočne „pevnými“) objektívnymi väzbami.

2. O naratívnej explanácii. Z Whitových a Carrollových názorov možno odvodiť dva rôzne prístupy k historickej narácii. Stručne: Prvý pohľad považuje historickú naráciu za text, ktorý sa síce odvoláva na skutočné udalosti, avšak použitá naratívna štruktúra je v podstate konštruktom historika. Takže aj keď narácia odkazuje na udalosti, o ich uspo-

⁵ Predmetom polemiky môže byť otázka, či podmienky naratívneho spojenia možno chápať aj ako jednotlivé nevyhnutné (alebo dokonca spoločne postačujúce) podmienky narácie. Otázkou je aj to, aké množstvo udalostí musí byť previazaných naratívnym spojením, aby sa mohlo hovoriť o narácii.

riadaní, o spôsobe ich prerozprávania a pod. rozhoduje v konečnom dôsledku autor. Druhý pohľad naopak zdôrazňuje, že v historickej narácii by sme mali sledovať nielen skutočné udalosti, ale aj kauzálne vzťahy, v ktorých sú usporiadané. Znamená to, že spôsob prepojenia udalostí v diskurze sa nezakladá na svojvoľnom rozhodnutí historika, ale vychádza z toho, ako sú udalosti prepojené v realite. Tieto dva pohľady na naráciu však vedú aj k odlišnému výkladu jej explanačnej sily.

Priblížme si najskôr prvú koncepciu naratívnej explanačnej sily. V jej pozadí sa skrýva veľmi dôležitý ontologický predpoklad. Podľa autorov ako L. Mink či H. White samotná minulosť nemá podobu príbehu. Podľa nich historické dianie nemá nijaký absolútny či prirodzený začiatok, vyvrcholenie ani koniec ([10], 60). White dokonca upozorňuje, že realita nemá inherentný význam, samotné udalosti nie sú ani tragické, ani komické, takými sa stávajú až vtedy, keď sú niekým prerozprávane. Podľa neho je minulosť jednoducho zmysluprázdna, chaotická alebo, ako občas hovorí, vznešená (sublime) ([16]; [17]). Takýto ontologický pohľad vedie aj k nasledovným otázkam: Ako je možné, že historické diela majú naratívnu podobu a minulé dianie predstavujú ako zmysluplné, keď samotná minulosť takúto podobu vôbec nemá? Prečo historici tak často prezentujú minulosť práve prostredníctvom naratívneho diskurzu?

Podľa tejto koncepcie naratívnej explanačnej sily sa historici ocitajú pred problémom. Na jednej strane čelia zmysluprázdnej realite, na druhej strane ju musia nejakým spôsobom zachytiť, reprezentovať či sprostredkovať. Ťažkosť však spočíva v tom, že ich priblíženie minulosti by malo byť zrozumiteľné, a preto nemôžu (aj keby to bolo možné) čitateľom predstaviť chaotické a zmysluprázdne dianie. Historici preto minulé udalosti sprostredkujú v zmysluplnnej podobe – pomocou príbehov. Udalostiam jednoducho dodajú naratívnu štruktúru, vďaka čomu sa stanú prístupnými čitateľom. Forma rozprávania je totiž tak bežným javom našej spoločnosti (rozprávky, mýty, romány, filmy), že ľudia si na ňu zvykli, a známa forma potom zabezpečuje aj zrozumiteľnosť obsahu. Inými slovami, asi každý z nás sa už stretol napríklad s príbehom, ktorý sa začína strádaním nejakého hrdinu, ale končí sa šťastne. Preto ak historik v takejto známej podobe (napr. v podobe románu či komédie) prerozpráva dejiny nejakého hnutia či štátu, čitateľovi predstaví minulosť v zrozumiteľnej podobe. White konkrétne hovorí: „A keď si [čitateľ] uvedomí, do ktorej triedy alebo typu príbehu, ktorý číta, patrí, sú mu udalosti v príbehu vysvetlené. V tomto okamihu nielen úspešne *sledoval* (followed) príbeh; ale tiež uchopil jeho podstatu, *pochopil ho*. Pôvodná cudzosť, mystérium, exotizmus udalostí je rozptýlený a udalosti nadobúdajú dôverne známe kontúry, nie v detailoch, ale v ich funkciách ako prvkoch známeho druhu konfigurácie... Čitateľ je s udalosťami oboznámený... tiež preto, že historik mu ukázal, ako sa dáta prispôbujú *vzoru* zrozumiteľného a ukončeného procesu, zápletkovej naratívnej štruktúry, s ktorou je čitateľ oboznámený ako súčasťou jeho kultúrneho určenia“ ([16], 139).⁶

Do istej miery podobný pohľad na naratívnu explanačnú prezentáciu prezentuje aj David Velleman. Ani podľa neho nie je naratívna forma vlastná samotným udalostiam. Podľa neho sú začiatok a koniec záležitosťou emocionálneho otvorenia a uzavretia: Začiatok nastane

⁶ Výklad Whitovho pohľadu na explanačnú prezentáciu pozri tiež v práci [11].

vtedy, keď sa emócia uvoľní, a koniec vtedy, keď sa „uzatvorí“ ([14], 14). Takže podľa jeho názoru je podstatnou črtou narácie jej schopnosť navodiť emócie. Podľa Vellemana nie je kľúčom k explanačnej sile rozprávania ani tak kognitívna schopnosť čitateľa rozoznať druh príbehu, v ktorom sa mu prezentujú udalosti, ako skôr jeho schopnosť opakovane prežiť emocionálny vývoj spojený s daným druhom príbehu. Z minulých rozprávání čitateľ jednoducho vie, aké emócie prežíva pri danom type narácie. Opakovane to zažíva aj pri nových príbehoch, a tým sa aj ich obsah stáva zrozumiteľným. „Príbeh preto umožňuje, aby obecenstvo udalosti prispôsobilo, nie však známym schémam toho, *ako sa veci dejú*, ale skôr známym schémam toho, *ako sa veci pocitujú*“ ([14], 19).

Druhú koncepciu naratívnej explanácie možno odvodiť napríklad z názorov Davida Carr a N. Carrola. Prvý autor otvorene oponuje pochybnostiam o naratívnej podobe reality. Carr tvrdí: „Narácia nie je iba jednou z možností ako úspešne opísať udalosti; jej štruktúra patrí samotným udalostiam“ ([1], 137). Hoci Carroll neformuluje svoje ontologické predpoklady takto razantne, zdá sa, že aj on predpokladá, že realita nie je chaotická, ale nejakou vnútorne usporiadaná. Podľa jeho koncepcie realitu zrejme štruktúrujú kauzálne vzťahy.

Keďže samotná realita má vopred danú štruktúru, podľa týchto autorov je úlohou narácie zachytiť ju. Ak to historická práca úspešne zvládne, vysvetlí tak minulé dianie. Ako uvádza Carr, „práve vďaka tejto blízkosti štruktúry ľudského konania s naráciou možno skutočne povedať, že konanie sa vysvetlilo tým, že sa o ňom porozprával príbeh“ ([2], 29). Podobne aj Carroll sa domnieva, že narácia vysvetľuje vďaka tomu, že približuje príčinné vzťahy medzi minulými udalosťami. Podľa neho podstatnou podmienkou narácie je sledovanie kauzálnych sietí a keď to zvládne, bude mať explanačnú silu ([3], 128).

3. Kľúčové rozdiely. Verím, že už i takéto stručné predstavenie dvoch pohľadov na naráciu a naratívnu explanáciu odhalilo niektoré zaujímavé rozdiely. Pokúsim sa teraz o ich explicitné pomenovanie.

Uvedené koncepcie naratívnej explanácie sa očividne zakladajú na odlišných ontologických predpokladoch. Prvý prístup (H. White) otvorene hlása, že realita ako taká, hoci je reálna, nemá naratívnu podobu. Realita v sebe neobsahuje ani začiatky ani konce, ani tragické, ani komické deje. Naopak druhý prístup hovorí buď priamo o naratívnych aspektoch reality (D. Carr), alebo aspoň o iných vzťahoch, ktoré sú určujúce z hľadiska naratívnej štruktúry (napr. kauzálne vzťahy u N. Carrola). Z istého uhla pohľadu tu možno hovoriť o rozdiely medzi antirealistickým a realistickým prístupom. Aj keď ani jedna z týchto pozícií neodmieta existenciu udalostí či samotnej (minulej) reality, v rámci prvej sa predsa len pochybuje o tom, že naratívna štruktúra je vlastná realite. Preto prvý prístup možno označiť ako antirealizmus vo vzťahu k *naratívnej podobe* reality. (Pre istotu zdôrazním, že H. White *nezastáva* antirealizmus vo vzťahu k *existencii* minulosti.) Druhý prístup je realistický, pretože hovorí o existencii naratívnej organizácie (alebo o analogicky podstatných spojeniach) v samotnej realite.⁷

⁷ Viac o diskusií medzi realistickým a konštruktivistickým prístupom v histórii sa čitateľ dozvie napríklad v prácach ([4]; [8], kapitola 9; [19]).

Ďalší dôležitý rozdiel je v tom, že prvý prístup chápe naratívnu explanáciu pragmaticky a druhý skôr nepragmaticky. V rámci prvého prístupu je totiž vysvetlenie záležitosťou, ktorá závisí od pragmatických faktorov. Napríklad podľa Whita sa vysvetlenie dosiahne až vtedy, keď *čitateľ* rozpozná typ príbehu použitý na sprostredkovanie minulých udalostí. Znamená to teda, že v rámci tohto chápania explanácia nie je objektívnou či absolútnou záležitosťou. Nie je to tak, že historická narácia jednoducho vysvetľuje nejaké udalosti. Explanačná sila narácie tu totiž závisí od toho, či naratívnu formu identifikuje konkrétny čitateľ. Tá istá historická narácia potom môže byť vysvetlením pre jedného čitateľa (ktorý pozná daný typ príbehu), ale pre druhého ním byť nemusí. Podobne je to aj u Vellemana. Jeden čitateľ môže byť oboznámený s určitým emocionálnym vývojom, a teda pre neho bude konkrétna narácia vysvetlením, avšak u druhého čitateľa môže emocionálny vzor absentovať, a preto tá istá narácia pre neho nebude mať explanačnú silu.

V rámci druhého prístupu sa naratívna explanácia chápe objektívnejšie. Explanačná sila tu nie je podmienená kontextom, znalosťami či pocitmi čitateľov. Konkrétna historická narácia jednoducho vysvetlí nejaké udalosti vtedy, keď zachytí relevantné väzby v samotnej realite. Ak naopak tieto spojenia nezmapuje, nebude vysvetlením. Takže daný historický text buď je, alebo nie je vysvetlením. Neobjavuje sa tu možnosť, že nejaký text by bol *vysvetlením pre jedného čitateľa, ale pre iného by ním už nebol*.

Domnievam sa, že toto sú dva zásadné rozdiely medzi prvým a druhým prístupom. Zaiste, v rámci prvého i druhého prístupu môžu existovať také koncepcie naratívnej explanácie, ktoré nie sú úplne vyhranené či už v otázke existencie naratívnosti v realite, alebo v otázke závislosti explanačnej sily od čitateľa či od iného kontextuálneho faktora. Preto niektoré konkrétne návrhy naratívnej explanácie sa môžu v istých aspektoch aj líšiť od krajných pólov dvoch analyzovaných pozícií.

Záver. Na príklade H. Whita (a D. Vellemana) na jednej strane a D. Carr (a N. Carrolla) na strane druhej som sa pokúsil v trochu zjednodušenej podobe predstaviť dva vzorové prístupy k naratívnej explanácii. Snažil som sa tiež poukázať na to, že v ich pozadí stoja odlišné ontologické predpoklady, ako aj názory na objektívnosť/relatívnosť explanačnej sily narácie. Aj zväzovanie týchto rozdielov musí nesporne zohrávať úlohu pri rozhodovaní sa pre nejakú koncepciu naratívnej explanácie. V podstate máme na výber medzi dvomi rámcovými alternatívami (a ich rôznymi verziami). Na jednej strane môžeme hovoriť o nenaratívnej realite, ktorú vysvetlíme vtedy, keď jej „vtlačíme“ známu naratívnu podobu. Na druhej strane môžeme zastávať názor, že vysvetlenie dosiahneme korektným zmapovaním vopred existujúcich (naratívnych či analogických) štruktúr alebo spojení v realite.

LITERATÚRA

- [1] CARR, D.: Narrative and the Real World: An Argument for Continuity. In: Fay, B. – Pomper, P. – Vann, R. T. (eds.): *History and Theory: Contemporary Readings*. Oxford: Blackwell 1998, pp. 137 – 152.
- [2] CARR, D.: Narrative Explanation and Its Malcontents. In: *History and Theory*, 47, 2008, pp. 19 – 30.

- [3] CARROLL, N.: On the Narrative Connection. In: Carroll, N.: *Beyond Aesthetics: Philosophical Essays*. Cambridge: Cambridge University Press 2001, pp. 118 – 133.
- [4] ČERNÍK, V. – VICENÍK, J.: Historical Narrative: A Dispute between Constructionism and Scientific Realism. In: *Human Affairs*, 19, 2009, pp. 182 – 193.
- [5] DANTO, A. C.: *Narration and Knowledge*. New York: Columbia University Press 1985.
- [6] DONAGAN, A.: Historická explanácia: opätovné posúdenie Popper-Hempelovej teórie. In: Kožiak, R. – Šuch, J. – Zeleňák, E. (eds.): *Kapitoly zo súčasnej filozofie dejín*. Bratislava: Chronos 2009, s. 37 – 63.
- [7] DRAY, W.: Zákony a vysvetlenie v histórii. In: Kožiak, R., Šuch, J. – Zeleňák, E. (eds.): *Kapitoly zo súčasnej filozofie dejín*. Bratislava: Chronos 2009, s. 22 – 36.
- [8] FAY, B.: *Současná filozofie sociálních věd*. Praha: SLON 2002.
- [9] HEMPEL, C. G.: Funkcia všeobecných zákonov v histórii. In: Mihina, F. – Sedová, T. – Zouhar, M. (eds.): *Logický pozitivizmus: Malá antológia filozofie 20. storočia. Zväzok III*. Bratislava: Iris 2006, s. 413 – 425.
- [10] MINK, L. O.: History and Fiction as Modes of Comprehension. In: Mink, L. O.: *Historical Understanding*. Ithaca: Cornell University Press 1987, pp. 42 – 60.
- [11] ROTH, P. A.: How Narratives Explain. In: *Social Research*, 56, 1989, 2, pp. 449 – 478.
- [12] ŠUCH, J.: Hayden White a problém historických interpretácií. In: *Filozofia*, 51, 1996, č. 12, s. 814 – 820.
- [13] ŠUCH, J.: O historickej narácii. In: Kožiak, R. – Šuch, J. – Zeleňák, E. (eds.): *Kapitoly zo súčasnej filozofie dejín*. Bratislava: Chronos 2009, s. 84 – 97.
- [14] VELLEMAN, J. D.: Narrative Explanation. In: *The Philosophical Review*, 112, 2003, 1, pp. 1 – 25.
- [15] WHITE, H.: *Metahistory: The Historical Imagination in Nineteenth-Century Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press 1973.
- [16] WHITE, H.: Historický text ako literárny artefakt. In: Kožiak, R. – Šuch, J. – Zeleňák, E. (eds.): *Kapitoly zo súčasnej filozofie dejín*. Bratislava: Chronos 2009, s. 134 – 153.
- [17] WHITE, H.: The Politics of Historical Interpretation: Discipline and De-Sublimation. In: White, H.: *The Content of the Form*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press 1987, pp. 58 – 82.
- [18] WHITE, M.: *Foundations of Historical Knowledge*. New York: Harper & Row 1965.
- [19] ZELEŇÁK, E.: Historický fakt, realizmus a konštruktivizmus. In: *Filozofia*, 64, 2009, č. 7, s. 625 – 633.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu č. 2/0207/09 *Metodologické a filozofické problémy prírodných, sociálnych a humanitných vied*.

Mgr. Eugen Zeleňák, PhD.
 Katedra filozofie FF KU
 Hrabovská cesta 1
 034 01 Ružomberok
 SR
 e-mail: eugen.zelenak@ku.sk